

KOMPROMISAI IR NEKOMPROMISAI ĮGYVENDINANT TEISINĮ SOCIALINĖS (NORMŲ) SISTEMOS REGULIAVIMĄ LIETUVOJE

Rūta Bakševičienė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros docentė
socialinių mokslų daktarė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 75
El. paštas: ruta.bakseviciene@tf.vu.lt

Straipsnyje, pasitelkiant sociologinį požiūrį į teisę, kaip vieną iš socialinių normų sistemų, patiriančių priešpriešą, konfliktus ir einančių į kompromisus, analizuojama imperatyviojo ir dispozityviojo teisinio reguliavimo būdų sutaptis (perėmimas) viešojoje ir privatinėje teisėje kaip kompromisų ar nekompromisų socialinėje sistemoje išraiška. Pasitelkiant nūdienos Lietuvos teisės pavyzdžius, nurodoma abiejų reguliavimo metodų skverbimasis į jų vienas kito reguliuojamas sritis, keliama tokios skverbties pagrįstumo trūkumo, susijusio su galima grėsme teisės sistemos pusiausvyrai, problema.

The overlapping of imperative and dispositional judicial regulation means as an expression of compromises and (or) noncompromises in a social system is dealt with in this article, using understanding of law as on of social norms systems, undergoing confrontation, conflicts or seeking compromises. On the basis of examples of the Lithuanian law of the present day the invasion of both regulation methods into public and private law, not regulated traditionally by them, is pointed; the problem of the lack of argumentation of linked to potential threat to the balance of the judicial system is raised.

Įvadas

Kalbėjimas apie teisę, jos mokymas dažnai pradamas nuo teisės kaip sistemos ar teisės normų lyginimo su kitomis socialinėmis sistemomis / normomis. Iš tiesų, kai kalbama apie normą, kalbama ir apie norminimą kaip abstraktų veiksma, t. y. nusakymą (nurodymą, galių suteikimą ir pan.), *kaip* reikia elgtis / nesielti, kad elgesys „tilptų“ į tą normą. Šis veiksmas (norminimas) drauge su socialinės sistemos principais, vertybėmis priskirtinas prie dalykų (kartu su pačiomis socialinė-

mis normomis), kurie palaiko socialinių normų sistemos darną. Jis nusako normos svarbą, vietą socialinėje sistemoje, jos ryšį su kitomis normomis.

Teisėje, keliant klausimą *kaip*, paprastai suponuojamas klausimas apie teisinio reguliavimo metodą (imperatyvųjį arba dispozityvųjį). Atsakymas į jį siejamas su pamatiniais teisės dalykais, savo ruožtu atsakančiais į klausimą *kas*, t. y. kam reguliavimas skirtas (koks dalykas) ir kiek bei kokių dalykų su tam tikrais reguliavimo būdų ypatumais (teisės šakų, pošakių ir

t. t.) yra. Kitaip tariant, tai, *kaip* yra reguliuojama teisėje, sistemiškai susiję su teisės buvimu sistema, jos dalijimusi į tam tikras sistemines dalis.

Šio straipsnio *objektas* – imperatyviojo ir dispozityviojo teisinio reguliavimo metodų sutaptis (perėmimas) viešojoje ir privatinėje teisėje kaip kompromisų ar nekompromisų socialinėje sistemoje (normų sistemoje) išraiška. Straipsnyje remiamasi sociologiniu požiūriu į teisę, kaip į vieną iš socialinių normų sistemų, patiriančių analogiškus kitoms socialinių normų sistemoms dėsningumus. Jame, pasitelkiant nūdienos Lietuvos teisės pavyzdžių, analizuojama abiejų teisinio reguliavimo metodų skverbimasis į jų vienas kito reguliuojamas sritis, „kompromisai“ / „nekompromisai“, būdingi specifiskai Lietuvos teisei kaip socialinių normų sistemos, taikant vieną ir antrą minėtus teisinio reguliavimo metodus. Naudojant įstatymų, teismų praktikos pavyzdžius, taikant sisteminį, loginį, lyginamąjį metodus, straipsnyje keliamas dabarties Lietuvos teisinio reguliavimo metodų būties nagrinėjamo aspektu analizės tikslas, kartu keliant (analizuojant) užduotį (tikslą) atsakyti į klausimą dėl teisinio reguliavimo metodų, kaip teisės sistemos darną išlaikančių dalykų, skverbimosi į vienas kito sritį ribų pagrįstumo (kontrolės / nekontrolės).

Nors teisinio reguliavimo metodai savaime yra laikomi „nusistovėjusiais“, tiesiog vadovėliniais dalykais, būtent tokiu (sociologiniu, „kompromisiniu“) aspektu jie, pasitelkiant nūdienos praktiką, nebuvo nagrinėti Lietuvos teisės moksle, tad tuo straipsnis naujas ir originalus, o keliamos ir analizuojamos dabarties teisinio reguliavimo problemos – aktualios.

Priešprieša ir kompromisai socialinių normų sistemose (ir teisėje)

Socialinių normų sistemos sudarančios normos paprastai nusako tam tikrą elgesio standartą, kaip elgtis, kad būtų išlaikytas tos socialinės sistemos pageidaujamo, reguliuojamo, nustatomo elgesio dalykas, sistemos darna. Kita vertus, sistemos darna (nes sistemos ryšiai ir tam tikri juos išlaikantys dėsningumai ir suburia socialines normas į tam tikrą sistemą bei išlaiko ją) fiksuoja disharmonijos (nedarnos) atvejus, t. y. atvejus, kai normų nesilaikoma, joms priešinamasi. Konfliktas su sistema ir yra jos išderinimas arba išderinimo / disharmonijos grėsmė, nepalanki sistemai gyvuoti / išgyventi. Kitaip tariant, tam tikro elgesio būdo ne pagal sistemos standartą pasirinkimas reiškia priešpriešą arba konfliktą su socialinių normų sistema, kuri, natūralu, siekdama gyvuoti / išsilaikyti tokio elgesio būdo netoleruos. Nelygu „konfliktuojančiojo“ elgesiui (priešpriešos socialinei sistemai būdai, apimčiai) konfliktas gali būti platus arba siauras. Šiuo požiūriu platus konfliktas reiškia, kad pažeidžiama daugelis sistemos socialinių normų arba / ir keliami priešprieša visai jos darnai, principams arba / ir pažeidžiamos itin svarbios sistemos pamatinės socialinės normos. Mažesni konfliktai reiškia paskirų ar ne tokių svarbių sistemos socialinių normų pažeidimą. Nelygu priešpriešos su socialine sistema apimčiai taikomas / taikytinas ir tam tikras „atlygis“ pažeidėjui. Tai gali būti nebendravimas (kai pažeidžiamos etikos, moralės normos), ekskomunikacija (katalikų religijos), atgailavimas ar liepimas / siūlymas atgailauti ir pan. Nuolat prisitaikydamos prie aplinkos,

visuomenės ir istorijos pokyčių, socialinių normų sistemos „išgyvena“ ir dėl kompromisų, tam tikrų „susitarimų“, kurie iš esmės, nėra susiję su „atpildu“ ir veikia reiškia kompromiso fiksavimą, o tai savo ruožtu rodo ne patį „gryniausią“ socialinės normos paisymą. Kitaip tariant, kompromisas socialinėse sistemose ar savitos derybos su jų normomis, principais reiškia subjektui sistemos imlumą jo neatmetant ir informatyvumą, ką jis turėtų daryti, kad jo elgesys pagal sistemos nuostatas būtų laikomas idealiu. Čia reikia pažymėti, kad kiekviena sistema, siekdama išgyvavimo ir adaptuodamasi, „nusistato“ atvejus, kai kompromisai vargiai galimi (jų galimumas labai apsunkinamas), tačiau, kaip minėta, šie atvejai būtent dėl socialinių sistemų „išgyvenimo“ dėsningo, socialinių normų imlumo ir kaitos galimybių / dėsningumą kinta¹. Jie plečiasi ar siaurėja nelygu visuomenės padėčiai konkrečiu laikotarpiu bei dėl kitų socialinių normų įtakos².

¹ Plačiau apie socialinę sistemą ir pačius įvairiausias ryšių tipus žr., pvz.: COLEMAN, J. S. [5], apie konfliktus ir sprendimo būdus socialinėse sistemose – SUSLAVIČIUS, A. [13], apie konfliktų raidą (tipologiją), funkcinis ir disfunkcinis konfliktas, – ROBBINS S. [8].

² Pvz.: „Išganymo viltyje be krikšto mirusiems kūdikiams“, paskelbtame Tarptautinės teologijos komisijos, yra svarstomas klausimas ir teigiama apie išganymą ir be krikšto mirusiems kūdikiams, nurodant tiesiai į šių dienų aktualijas – daugelio nekrikštytų kūdikių mirtį: „Be krikšto mirusių kūdikių likimo tema, laikantis tiesų hierarchijos principo, nagrinėta dieviškojo visuotinio išganomojo plano, Kristaus vienatinio bei neprilygstamo tarpininkavimo, Bažnyčios sakramentiškumo išganymo tvarkoje ir gimtosios nuodėmės kontekste. Šiandienėje kultūrinio reliatyvizmo ir religinio pluralizmo aplinkoje nekrikštytų kūdikių labai pagausėjo. Tokiomis aplinkybėmis tapo būtina pasverti tokių kūdikių išganymo galimybę. Bažnyčia suvokia, kad toks išganymas pasiekiamas tikrai Kristuje per Dvasią. Bet Bažnyčia, būdama motina ir mokytoja, negali neapmąstyti visų pagal Dievo paveikslą sukurtų žmonių likimo, ypač silpniausiųjų bei tų, kurie dar nepajėgia naudotis protu ir laisve“ [27]. Kita vertus, kaip visiško kompromiso negalimumo

Socialinių sistemų / normų įtakos viena kitai reiškinys yra nuolatinis – būdingas visai žmonijos istorijai ir raidai. Konflikto ir priešpriešos socialinių normų sistemose sprendimas, jo būdai, kaip ir kompromiso paieškos, yra nuolatinės sistemų įtakos viena kitai bei jų raidos išraiška. Teisė, kaip socialinis reiškinys ir socialinių normų sistema, gyvuojanti pagal iš esmės tuos pačius principus kaip ir kitos socialinių normų sistemos, taip pat yra sistema, besileidžianti / nesileidžianti į kompromisus bei sprendžianti priešpriešą / konfliktus. Šiuo požiūriu kaip socialinių normų sistema teisė „neišranda“ nieko ypatinga, kas ją skirtų nuo kitų socialinių normų sistemų. Ypatingumas yra naudojami „įrankiai“ arba tiesiog – teisės specifika³.

Grįžtant prie aptartos priešpriešos su socialine sistema ir „atlygiu“, teisė šių priešpriešą arba tiesiog – konfliktą su ja (teise) bei galimą ar negalimą kompromisą / susitarimą, kaip ir kitos socialinės normos išskiria nelygu priešpriešos apimčiai. Pastaroji savo ruožtu gali apimti: 1) draudimo pažeidimą (draudimo elgtis tam tikru būdu ar reikalavimo nesielgti tam tikru būdu / elgtis tam tikru būdu pažeidimą); 2) leidimo elgtis tam tikru būdu viršijimą / nesilaikymą (platesnės apimties nei nustatyta teisės norma elgesį). Pirmąją grupę (dalį) geriausiai atspindi viešoji teisė ir teisinio reguliavimo metodas, paprastai vadinamas *imperatyviuoju*. Antroji grupė sietina su private teise ir *dispozityviuoju* teisinio reguliavimo metodu. Abu dalykai straipsnyje toliau analizuojami detaliau.

pavyzdys yra Bažnyčios pozicija dėl homoseksualų santuokos, pvz., popiežiaus Benedikto XVI pasisakymas, jog tokios santuokos – grėsmė žmonijos ateičiai [28].

³ Plačiau apie teisės kaip socialinio reiškinio dėsningumą žr. R. Bakševičienės straipsnyje *Teisės socialumas* [2].

Imperatyvusis teisinis reguliavimas ir kompromisai

Grynuoju teoriniu požiūriu imperatyvusis metodas (lot. *imperativus* – liepiamasis, įsakomasis) dažniausiai siejamas su viešąja (valstybės) valdžia ir jos įgyvendinama teisės normų draudžiamo elgesio kontrole. Priešpriešos teisei (konflikto) sprendimas, šį metodą taikant, yra viešosios valdžios nurodymai dėl reikalaujamo elgesio ir neigiamos sankcijos jam esant. Aiškiausiai šį priešpriešos sprendimo apibūdinimą iliustruoja Baudžiamasis kodeksas, apibūdinantis nusikaltimo kaip draudžiamos veikos ir baismės sąvokas ir santykį⁴. Jis (Baudžiamasis kodeksas) drauge iliustruoja (paaiškina) ir viešosios teisės, imperatyvaus reguliavimo metodo ir viešosios valdžios savitarpio santykį: šios trys sudedamosios drauge reikalingos itin svarbiems teisės reikalavimams įgyvendinti. Draudimas atimti kitam žmogui gyvybę, sužaloti sveikatą ar panašūs draudimai sudaro socialinės sistemos (visuomenės), šiais draudimais ginamos, o ir teisės, kaip jos padarinio, gyvavimo pamatus. Taigi imperatyvas (liepimas, įsakymas) išreiškia nekompromisinę nuostatą, kad tai, kas ginama ir įtvirtinta baudžiamąja teise, bus ginama be kompromisų. Kitos viešajai teisei priskirtinos teisės šakos tokios aiškios minėto santykio išraiškos, apibūdinant konfliktą su atitinkama teisės norma ar principu, neturi, tačiau tai nereiškia, kad jose yra kur kas daugiau galimybių dispozityviajam teisinio reguliavimo metodui, palyginti su baudžiamąja teise⁵. Kitaip

variant, bent iš pirmo žvilgsnio kompromiso (derybų) viešojoje teisėje, iš esmės besinaudojančioje imperatyviojo teisinio reguliavimo metodu, būti negali. Antraip tai reikštų derybinio, tarimosi metodo, t. y. kitokio – ne imperatyviojo metodo įsiveržimą į sistemą, kurioje jis svetimas iš pamatų.

Vis dėlto, kaip ir kitos socialinės sistemos, teisės normų sistema, socialinės sistemos išgyvavimą, prisitaikymą tam tikrais atvejais laiko prioritetiniais sistemos darnos grynumo atžvilgiu. Šis reiškinys (kompromisai socialinėse sistemose yra tapę šiuolaikinės visuomenės kultūros dalimi) Lietuvos teisėje yra plėtojamas nuoseklia linkme. Kalbant apie kompromisus viešojoje teisėje („nuokrypi“ nuo imperatyvo), puikiausias pavyzdys – Baudžiamasis kodeksas. Jame įtvirtinta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės galimybė, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko (38 str.), pati savaime yra svetimkūnis jau minėtu imperatyvumo požiūriu. Tačiau susitaikymo institutas ne tik įsitvirtino Baudžiamajame kodekse, bet ir nuosekliai buvo plečiamas⁶. Žvelgiant į minėtą baus-

pažymėtina, kad ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas valstybės institucijų (o ir Vyriausybės) veiksmus, analizuodamas viešojo administravimo srityje priimto administracinio akto teisėtumą, ne kartą yra pasisakęs dėl negalimumo veikti *ultra vires* ir būtinybės veikti tik tokiu būdu, koks imperatyviai yra nurodytas tos institucijos (pareigūno) kompetenciją, funkcijas išreiškiančiame (įgaliojimus suteikiančiame) teisės akte. Pvz., kalbant apie Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką [žr.: 22; 23], kalbant apie Lietuvos Konstitucinio Teismo praktiką, pvz., [19].

⁶ 1993 m. birželio 10 d. įstatymu Nr. I-180 Lietuvos Respublikos Seimas papildė senąjį, dar 1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamąjį kodeksą 53¹ straipsniu „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius“, taip įvesdamas susitarimo (susitaikymo) institutą į baudžiamąją teisę ir kitokį nei imperatyvus

⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 11 str. 1 d. nusikaltimo sąvoka apibrėžiama tik kaip draudimas ir baismė („nusikaltimas yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta laisvės atėmimo baismė“)

⁵ Kalbant apie Lietuvos teisinės praktikos nūdieną,

mės ir veikos santykį, jų apibrėžtį Baudžiamajame kodekse bei pačią baudžiamosios teisės šaką iš esmės (šakos teisės sistemoje skiriamos viena nuo kitos ne tik pagal reguliavimo dalyką, bet ir pagal metodą), regis susitaikymas joje turėtų būti laikomas / suprastas absurdišku dalyku. Tačiau yra priešingai, kaip minėta, be didesnio pasipriešinimo šis institutas prigijo ir nekelia didelių teorinių diskusijų ir nei visuomenės, nei teisininkų pasipriešinimo. Avirkščiai, į jį žvelgiama kaip į pažangų dalyką teisės progresyvios raidos požiūriu, atitinkantį kitų valstybių požiūrį (analogiškus institutus) bei humanizmo principą⁷.

Panašia linkme („tolyn nuo imperatyvumo“) rutuliojosi reikalai ir mokesčių teisėje, iš paskos „vedant“ administracinį procesą apskritai. Mokesčių administravimo įstatyme įtvirtinta nuostata apie galimybę mokesčių mokėtojui ir administratoriui susitarti dėl mokesčio dydžio⁸, dės-

metodas reguliavimą. Minėtame straipsnyje buvo išvardytos veikos, *tik* esant kurioms toks susitaikant baigtas baudžiamasis procesas galimas. Naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse susitaikymo (atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės susitaikant) galimybės išplėtos, nebeišvardijant konkrečių veikų, o abstrakčiai nurodant padarytos veikos sunkumą („padaręs baudžiamąjį nusizengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą“, 38 str.). Taip įstatymų leidėjas pasiliko sau, o ir teisės taikytojams laisvą galimybę taikyti susitaikymo institutą ne remiantis konkrečiomis teisės normų dispozicijomis, o praktiškai konkrečiais, individualiais atvejais, jei tik veikos sunkumas nėra didesnis už įstatyme įvardytąjį. Be to, įtvirtinus tokį teisinį reglamentavimą nebeliko būtinybės keisti, plėsti ar pildyti Baudžiamojo kodekso 38 str. dispoziciją, įrašant naujas (kitas) nusikalstamas veikas, kurioms esant susitaikymas yra galimas.

⁷ Plačiau, pvz., žr. Agnės Baranskaitės publikacijas arba monografiją „Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje“ [4].

⁸ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 71 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad mokesčių administratorius ir mokesčių mokėtojas gali pasirašyti susitarimą dėl mokesčio ir su juo susijusių sumų dydžio, jei, apskaičiuojant mokesčius, nė viena iš šalių neturi

ningai pratęsta ir išplėsta Administracinių bylų teisenos įstatyme galimybė šalims bet kurioje proceso stadijoje baigti bylą taikos sutartimi⁹. Čia svarbu yra tai, kad Administracinių bylų teisenos įstatymas reglamentuoja bylų dėl ginčų, kylančių iš administracinių teisinių santykių, nagrinėjimo tvarką; šie (administraciniai teisiniai santykiai) apibrėžiami kaip įstatymais ir kitais norminiais teisės aktais reglamentuoti visuomeniniai santykiai, atsirandantys atliekant *viešąją administravimą*. Pastarasis savo ruožtu apibrėžiamas kaip įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti: administracinių sprendimų priėmimas, įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimas. Iš viso to plaukia išvada, kad kompromisas (ne imperatyvas, o tarimasis / derybos) sulig naująja minėta įstatymo nuostata apima visą viešąją valdymą, tradiciškai apibūdinamą ir suvokiamą kaip viešosios teisės bei imperatyvaus teisinio reguliavimo metodo indikatorių ir, panašiai kaip susitaikymas baudžiamojoje teisėje, yra laikomas pažangiu, priimtiniu

pakankamai įrodymų savo apskaičiavimams pagrįsti. Pasirašius tokį susitarimą, mokesčių mokėtojas praranda teisę ginčyti mokesčio skaičiavimo teisingumą, o mokesčių administratorius – apskaičiuoti didesnę sumą, negu nurodyta susitarime. Minėtas susitarimas gali būti pasirašytas mokestinio tyrimo ar mokestinio patikrinimo metu, taip pat visų mokesčių ginčų nagrinėjimo etapų metu.

⁹ 2013 m. gegužės 30 d. įstatymu Nr. XII-348 Lietuvos Respublikos Seimas papildė Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymą 52¹ straipsniu „Teisė sudaryti taikos sutartį“ atitinkamai pakoreguodamas kitas šio įstatymo nuostatas.

visuomenei dalyku¹⁰. Iš esmės tokio neįprasto viešajai teisei reguliavimo būdo įsiterpimas yra kultūrinių (o ir kitų valstybių teisinės kultūros, tradicijų) tendencijų, socialinių normų įtakos viena kitai, pačios teisės kaip sistemos adaptacijos bei raidos refleksija¹¹. Iš principo jis vertintinas kaip teisės kompromisas su kitomis socialinėmis sistemomis (nuolaida socialinei ekonominei situacijai ir pan.) bei jos pačios sistemingumu, o jo „adaptacijos“ puikumą rodo tai, kad net teisinėse diskusijose dėl taikos sutarties galimybių administracinių bylų teismoje esminis klausimas: kaip tai dera su konstituciniu asmenų lygybės įstatymui principu (?) – praktiškai „praslydęs pro akis“¹².

Svarstant tai, kas išdėstyta, bei to suponuotus kylančius aštrius klausimus, kurie, kaip minėta, nelabai ir buvo kelti dėl „kompromisinio“ reguliavimo poreikio (patogumo ar pan.), gluminantis atrodo

¹⁰ Aiškinamajame rašte, pateiktame Lietuvos Respublikos Seimui drauge su minėto įstatymo pakeitimo projektu, teigiama, kad taikos sutartis yra priemonė, užtikrinanti teismo sprendimo priėmimą per tinkamą laiką, skatina proceso operatyvumą, taip pat leidžia proceso šalims lanksčiai išspręsti tarpusavio ginčą, atkuriant ne tik teisinę, bet ir socialinę taiką [29]. Mokslinėje diskusijoje „Taikos sutarties administraciniame procese reikalingumas“ taip pat motyvuotas socialiniu poreikiu. Pvz.: „Taikos sutarties reikalingumą Lietuvos administracinio proceso modelyje pagrindžia esami socialiniai viešojo administravimo santykių dalyvių poreikiai ir pačių administracinių teismų teigiamas požiūris į šį naują institutą“ [7, p. 52].

¹¹ Teisėjai skatinami raginti šalis sudaryti taikos sutartį, proceso užbaigimas taikos sutartimi mažina teismo / teisėjų, teismų sistemos darbo krūvį – jam padidėjus tai gera galimybė ir objektyvus poreikis, į kurį teisinė sistema reaguoja kaip ir kiekviena adaptacijos socialinį poreikį (sunkumų) patirianti socialinė sistema.

¹² Turima galvoje konstitucinio asmenų lygybės įstatymui lygmens klausimai: ar esant analogiškam pažeidimui teisinga remiantis pamatiniais teisės principais vienam subjektui taikyti atitinkamo dydžio sankcijas, o kitam susitarimo pagrindu – ne?

priešinimasis teisminei mediacijai viešojoje teiseje (o ir privatinėje, kurioje, nors ir patvirtinus teismo mediatorių sąrašą, mediacijos institutas praktiškai „vegetuoja“). Išties, teismo mediatorius (teisėjas mediatorius arba teismo paskirtas asmuo), turint galvoje noriai įgyvendinamą „kompromisino“ ginčo sprendimo būdo baudžiamajame ar administraciniame procese poreikį, akivaizdžiai būtų savo esme (kaip kompromiso ieškotojas) ne naujiena Lietuvos teisinėje sistemoje. Kita vertus, tai būtų skaidresnis ir aiškesnis procesas, nes kaip atskiras proceso pošakis keltų mažiau „nepatogių“ klausimų¹³. Vietoj to teisės aktais įtvirtinamas savitas teisminės mediacijos „nudavimas“ administraciniame procese pavedant ginčus nagrinėti ikiteisminėms institucijoms, neadekvatus teisminės mediacijos prasmei ir neturintis analogiško jai „svorio“, kuris būtų / yra pageidaujamas Europos teismų sistemos santykio su alternatyviu ginčų sprendimu / mediacija kontekste¹⁴. Su kokiomis kon-

¹³ Ginčo šalys, teisme aiškiai pasisakančios, kad nori siekti teismo tarpininkavimo ir taikaus susitarimo, būtų atskirtos nuo tų, kurios ginčijasi „iki galo“ procesiniu požiūriu ir aiškiu atitinkamu kitu teisėjo vaidmeniu. Tuomet teisėjui mediatoriui nekiltų teisingumo moralinių dilemų, galinčių kilti ordinariam teisėjui, kuris vienoje byloje, nagrinėdamas tą patį dalyką, priima aiškų ir galbūt „aštrų“ sprendimą, o kitoje tampa taikos „liudytoju“. Ką kalbėti apie kylančius „nepatogius“ klausimus, sietinus su galimu to paties teisėjo „aktyvumu“ vienoje byloje siūlant taikytis ir sudaryti taikos sutartį, o kitoje veikiant ne taip aktyviai.

¹⁴ Konsultacinėje Europos teisėjų tarybos (CCJE) nuomonėje nr. 6 (2004) *Dėl teisingo teismo proceso per įmanomai trumpiausią laiką ir teisėjo vaidmens teismo procese* atsižvelgiant į alternatyvius ginčų sprendimo būdus teigiama, kad pagrindinis CCJE svarstymų dėmesys buvo skiriamas mediacijos apimčiai, teisėjų vaidmeniui teismo mediacijos procese, mediacijos konfidencialumui, teismų galimybei kontroliuoti mediatorių mokymus / akreditacijas ir teisėjų galimybei būti mediatoriais, taip pat būtinybei teismui patvirtinti šalių susitarimą, priimtą mediacijos metu [30]. Išties svarbiausiu

kretesnėmis priežastimis ir socialinėmis (socialinių normų) įtakomis bei peripe-
tijomis tai sieti – reikėtų išsamesnio ty-
rimo interviu / apklausos metodu, tačiau
socialinės sistemos priešinimasis paprastai
susijęs su kultūriniais dėsningumais (tra-
dicijomis) ar grėsme jos principams bei
darnai. Šiuo atveju galima spėti, kad, at-
kūrus nepriklausomybę, teismai išties pa-
darė didelį darbą teisės kūrimo (kūrimosi)
požiūriu. Taigi susitaikyti su kitokiu vaid-
meniu – specializuotu teisėju taikintoju
(arba kad kažkas kitas, nors ir prižiūrimas
teisėjo, gali atlikti tokią funkciją), turin-
čiu tapačias ordinariam teisėjui garantijas,
o / ir socialinį vaidmenį, gali būti nepriim-
tina. Kita vertus, ne vaidmens (šiuo atveju
labiau – socialinio), o funkcijos keitimas
teisės normomis, kad ir nelabai derantis
su viešosios teisės tradiciniu metodu, kaip
matyti, pasipriešinimo nesulaukia.

Dispozityvusis teisinis reguliavimas ir (ne)kompromisai

Grynuoju požiūriu dispozityvusis (*lot. dis-
positivus* – turintis savo žinioje) teisinio
reguliavimo metodas ir priešprieša (konf-
liktas) siejamas su leidimo elgtis tam tikru
būdu viršijimą / nesilaikymą (platesnės ap-
imties, nei nustatyta teisės norma elgesio

subjektu mediacijoje matomas teismas (teisėjas ar bent
teisėjo kontrolė) ir / ar tikra alternatyva teismo procesui,
o ne valstybės institucijų „surogatas“, kuriame ginčas
išsprendžiamas netolygia kompetencija, nepriklausomumu ar negarantuotomis pasekmėmis (šiuo metu
visų ikiteisminių institucijų, t. y. ir „žinybinių“, – tų,
kurios, kaip neva ikiteisminio nagrinėjimo institucijos
yra sudaromos pačių viešojo administravimo institucijų
viduje, ir specialiųjų, pvz., Vyriausioji administracinių
ginčų arba Mokestinių ginčų komisija, sprendimai gali
būti skundžiami toliau teismams be įstatyme įtvirtintos
galimybės ikiteisminėje stadijoje sudaryti taikos sutartį,
kuri turėtų teismo patvirtintos taikos sutarties pasekmes
(būtų jai adekvati)).

turinį) ir private teise, o tai reiškia, kad
viršijimas / nesilaikymas gali būti siejamas
ir su valstybės nustatyta teisės norma, ir su
sutartimi (susitarimu). Taigi dispozityvusis
metodas tarsi koduoja savyje galimų konf-
liktų ar priešpriešų dėl vieno ar kito dalyko
„naikinimą“ kompromisu dargi numatant,
kaip tas kompromisas bus taikomas (su-
tarties atveju), jei koku nors pagrindu dėl
kokio nors dalyko kultų konfliktas. Išties
konfliktas private teise su teisės nor-
ma (elgesio standartu) gryniausia dispozi-
tyvaus metodo traktavimo prasme gali kilti
tik tada, kai jis kyla tarp susitariančių šalių
dėl susitarto elgesio / normų (sutarties nor-
mų) ir pasiekia teisminį ar arbitražinį lygį,
kai šalys pačios to konflikto nebeišsprend-
žia. Taigi šiuo atveju teisės norma yra tar-
si šalių diskrecijos rėmai, joms susitariant
ir veikiant, kurie gali būti ir peržengti ir
niekada niekaip neigiamai neįvertinti teis-
ės taikymo institucijose, jei tik šalys bus
tuo patenkintos, ir jei tik tas peržengimas
neturės pasekmių kituose santykiuose su
trečiaisiais asmenimis ar „patenkančiuo-
se“ į viešosios teisės ribas (mokesčiai, so-
cialinis draudimas, sutarties dalykas, jei tai
draudžiama įstatymu veikla ir kt.).

Taigi dispozityvusis teisinis reguliavi-
mo metodas, kalbant apie private teisę,
pagrindinį imperatyvumo (imperatyviojo
teisinio reguliavimo metodo) aspektą turi
tuomet, kai nustatomi diskrecijos „rėmai“.
Kitaip tariant, imperatyvusis metodas pri-
vate teise susijęs (turėtų būti susijęs)
su tuo, kas objektyviai nustatyta pozity-
viojoje teise, įtvirtinant dispozityvaus
teisinio reguliavimo ribas (pavyzdžiui gali-
ma imti tiesiog Civilinį kodeksą ir jo dalis
dėl atskirų sutarčių). Jis išreiškia tam tikrą
įstatymų leidėjo poziciją dėl susitariančių
šalių / sutarties *laisvės ir įsipareigojimų*

apimčių. Tačiau būtent kalbant apie juos randamos išimtys, reiškiančios didesnę (papildomą) imperatyviojo teisinio reguliavimo metodo dominantę. Pirmiausia tai būtent sutartys, kuriose aiškiai ir nedviprasmiškai valstybės vardu yra ribojamas sutarties laisvės principas. Tai yra principas, kurio turinys – dispozityvumas, o pamatas – sutartis, įgauna liepimo (įsakymo), imperatyviojo teisinio reguliavimo metodo pavidalą. Čia pirmiausia kalbama apie viešąją sutartį, sutarties rūšį, kai įstatymais ribojamas sutarties laisvės principas. Kalbant apie sistemos adaptaciją ir normiškumą, apie kurią rašyta šio straipsnio pradžioje, reikia atkreipti dėmesį, kad aptariamas ribojimas susijęs su esamu visuomenės poreikiu (padėtimi). Šiuo požiūriu objektyvus (ekonominis, socialinis) poreikis ir pagal jį „siuvas“ teisinis reguliavimas (vieno metodo keitimas kitu) savo esme nėra skirtingas nuo to, kuriuo remiantis dispozityvusis ginčų (konfliktų) sprendimo būdas keičiamas imperatyviuoju teisiniu reguliavimo metodu, aprašytu pirmoje šio straipsnio dalyje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apie ekonominį-socialinį poreikį ribojant sutarties laisvės principą, yra pasisakęs nedviprasmiškai: „Sutarčių teisėje išskiriama viešoji sutartis, kaip viena iš sutarčių rūšių, kai įstatymais ribojamas sutarčių laisvės principas. <...> Šios sutarčių rūšies atsiradimą lėmė aplinkybė, kad Lietuvos ūkyje veikia ne viena natūrali monopolija ir valstybei tenka specialiai reglamentuoti tam tikras ūkio šakas, kuriose nėra pakankamos konkurencijos. Tai valstybė daro išleisdama teisės aktus, kuriuose įtvirtinamos specialios elgesio taisyklės, esminės privalomos tokių sutarčių sąlygos“ [24]. Dar įdomesnė (argumentavimo apeliuojant į socialinius

gebėjimus požiūriu) yra Aukščiausiojo Teismo pozicija dėl sutarties laisvės ribojimo vartojimo sutartyse. Iš esmės ribojimas yra siejamas su individo žinių trūkumu, „silpnesnįją puse“ arba tiesiog individualiomis savybėmis, kurias, manytina, turi dauguma konkrečios visuomenės narių, sudarydami tam tikro tipo sutartį („*Esant vartojimo sutartiniams santykiams, sutarties laisvės principas ribojamas, įstatyme įtvirtinant griežtesnius, negu kitų sutarčių atveju, reikalavimus sutarties sąlygoms, taip atkuriant sugebėjimo derėtis požiūriu nelygiaverčių sutarties šalių interesų pusiausvyrą*“) [26]. Kitaip tariant, teismas atvirai pasisako dėl to, kas daro jam įtaką kaip institucijai, įgyvendinančiai teisingumą. Čia kyla klausimas: koks tokio atviro deklaravimo ir teisėjo nepriklausomumo santykis? Ar jei deklaruojama atvirai, tai nereiškia poveikio ir nepriklausomumo pažeidimo? O jei taip, tai kokios tokio „deklaravimo atvirai“ ribos? Galbūt jas galima plėsti iki begalybės, kartu plečiant ir teisėjo nepriklausomumo suvokimo ribas? Kas yra teisėjas ir koks jo vaidmuo? Jei teisėjas yra sociologas ar psichologas, tai gal kolegialiai priimamuose sprendimuose bei teismuose teisėjai nebūtinai turi būti teisininkai? O gal teisininkams / teisėjams reikia ir kitų žinių, papildomo išsilavinimo? Tačiau tai jau atskiro masto tyrimo objektas.

Grįžtant prie ginčo (konfliktų) sprendimo būdų teisėje, kaip tam tikroje specifinėje normų sistemoje, ir dispozityviojo teisinio reguliavimo metodo privatinėje teisėje ir nuokrypių nuo jo, pastebėtini ir kiti tiesioginio (imperatyvaus) valstybės dalyvavimo atvejai privačiuose (civiliniuose) santykiuose. Tai ir nekilnojamojo turto registravimo bei sandorių sudarymo

tvirtinimo notariniu būdu imperatyvai, kuriais net siekiama kriminalinius dalykus (subjektus) išspręsti / sugaudyti civilinės teisės normų „dėka“¹⁵, ir valstybės pareigos perėmimas vaikų išlaikymo pareigos, nustatytos civiliniu būdu sprendžiant bylą teisme, atveju ir net specialios valstybės institucijos tam sukūrimas, kuris išties yra unikalus „lietuviškas“ sprendimas¹⁶. Tendencija imperatyvu spręsti problemas dispozityvo „žemėje“ yra ryški ir ne silpnėjanti, o veikiau stiprėjanti. Panašu, kad tolygus sisteminis sprendimas yra ar per sudėtingas, ar per lėtas, ir tokių priemonių (imperatyviojo metodo) imamasi, kai reikia išspręsti arba parodyti, jog sprendžiamos opios problemos. Imperatyvas sudaro griežtumo įspūdį ir dėl to gali būti palankus politikams, norintiems parodyti, kad problemai „kažkas daroma“. Tačiau ar toks teisinio reguliavimo būdų „persiden-

¹⁵ Pvz., vieni iš naujausių Lietuvos Respublikos Vyriausybės aptariamų linkmės projektų Nr. XIIP-248, Nr. XIIP-249, Nr. XIIP-250: Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.105 ir 6.871 straipsnių papildymo, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 44 ir 47 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 3, 15, 27, 59, 77 ir 80 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto. Šie įstatymų projektai neslepiai teikiami fiktyvių sandorių, „pinigų plovimo“ prevencijai (apsisaugoti). Jais siekiama išspręsti tam tikros rūšies nusikalstamų veikų paplitimo problemas, kurios turėtų būti sprendžiamos baudžiamosios teisės įrankiais. Tačiau šiais įstatymų projektais, naudojant imperatyvą, braunamasi į privatinės teisės dalykus. Be kitų dalykų, projektai ribojamas egzistuojantis paskolos sutarties formos laisvės pasirinkimas: Civiliniame kodekse iš esmės numatyta laisvos formos paskolos sutartis, projekte numatoma kaip būtinai notariškai tvirtintina, jei viršija 10 000 litų

¹⁶ Turimas galvoje 2006 m. gruodžio 19 d. įstatymu įsteigtas Vaikų išlaikymo fondas – centrinė valstybės viešojo administravimo institucija, kuri esant sprendimui civilinėje byloje bei pateiktai antstolio pažymai apie sprendimo dėl vaikų išlaikymo nevykdymą, perima valstybės pareigą išlaikyti nevykdančio vieno iš tėvų pareigą tą daryti.

gimo“ gausėjimas yra tinkamas ir nekelia grėsmės visos teisės sistemos darnai, ar dėl tokio „reguliuoju kaip išeina ir kaip noriu“ požiūrio nekrenta pasitikėjimas visa teisine sistema – klausimas vertas dėmesio, bet likęs be išsamesnių tyrimų ir diskusijų.

Teisinė diskrecija – „niekieno žemė“

Teisinė diskrecija reiškia tam tikro elgesio apimtį (laisvę), kurią nubrėžia (uždeda ribas) teisės normos¹⁷. Tai elgimosi būdas, metodologiškai tapatus dispozityviojo teisinio reguliavimo metodui (elkis, neperžengdamas nustatytų rėmų). Galí kilti klausimas, kaip teisinė diskrecija egzistuoja viešojoje teisėje, juk ji savo esme yra priešara reikalavimui valstybės institucijoms nesielgti kitaip, negu leidžia teisės aktai, t. y. elgtis tik taip, kaip jie leidžia? Jei įsivaizduotume, kad apskritai diskrecijos teisėje (o / ir viešojoje teisėje) nėra, tada turėtume pripažinti, jog teisė jokiais atvejais ir jokiais aplinkybėmis nėra susijusi su pavienio individo sprendimu ir aplinkybių įvertinimu. Tuomet futuristiniai svarstymai apie mašinų (kompiuterių) priimamus sprendimus teisėje atrodytų logiški. Jie ir nenaujiena teisinės minties istorijoje¹⁸. Vis dėlto, žvelgiant į teisinės

¹⁷ Plačiau apie socialinius teisinės diskrecijos suvokimo aspektus, tiksliau – įvairialypį ir bendrą (platų) suvokimą žr. pvz.: GUMBIS, J. Teisinė diskrecija: socialinis požiūris [6].

¹⁸ 16–17 amžiai, lydimi žmogaus proto liaupsinimo ir gamtos mokslų metodologijos suklestėjimo, bene labiausiai „pramynė dirvą“ tikslų ir metodų, kuriuos galima apskaičiuoti, paieškoms teisėje. Vėliau teisės efektyvumo rodiklių (skaičių) bandyta ieškoti ekonominėje teisės teorijoje, o gamtos (tikslųjų) mokslų metodų reikšmė, sustiprėjusi dėl šių mokslų įtakos civilizacijos raidai, padarė įtaką teisės sociologijai susiformuoti. Plačiau apie gamtos mokslų metodologijos teisėje reikšmingumą žr.: BAKŠEVIČIENĖ, R. Teisės vertinimo suvokimas Lietuvoje [3].

minties istoriją, siekis surasti socialiniuose kūnuose (sistemose) dėsnius bei metodologiją (skaičiavimus), artimą gamtos mokslams, užgimęs 16 a., štai jau keli šimtai metų neradęs tinkamo realizavimo būdo, pakeitė metodologinį kryptingumą sulig 18 a. atsiradusia istorine teisės mokykla (mintimi), o vėliau ir apskritai pakrypo visuomenės (sociumo) dėsningumą ieškojimo, tyrimų teisėje kryptimi.

Kalbant apie Lietuvos teisinę sistemą ir jos nūdieną, teisinė diskrecija (o / ir teisinė diskrecija viešojoje teisėje) veikia analizuojama ne kaip diskutuotinas, o kaip esantis dalykas (taip iš dalies pripažįstant adaptyvumą, nepaisant savito paradoksavimo, kurį teisinė diskrecija grynai teoriniu lygmeniu reiškia santykyje su griežtu imperatyviuoju teisinio reguliavimo metodu viešojoje teisėje). Teisinė diskrecija (o / ir jos egzistavimas viešojoje teisėje) nesiejama su buvimo / egzistavimo pagrindimo klausimu. Ji siejama (analizuojama, diskutuojama) su jos ribų nustatymo problematika, keliant ir bendresnio pobūdžio (teisėjo vaidmens suvokimo) ir konkretesnes problemas, sietinas su įstatymų leidėjo diskrecija, baudžiamuoju ir administraciniu procesu (viešosios valdžios subjektais, dalyvaujančiais juose). Tai atsispindi ir Lietuvos teisiniame moksliniame diskurse, ir teismų praktikoje¹⁹.

¹⁹ Kalbant apie *mokslinę-teisinę diskusiją*, pvz.: Rūtos Latvelės daktaro disertacija *Teisėjo vaidmuo aiškiant teisę* [11], Giedrės Lastauskienės straipsnis *Teismų interpretacinis žaismas ir jo doktrininės prielaidos* [10], Virgilijaus Valančiaus, Rimvydo Norkaus straipsnis *Nacionalinis teisinis diskursas dėl administracinio proceso* [9], R. Ažubalytės daktaro disertacija *Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje* [1], I. Linkevičiūtė straipsnis *Administracinė diskrecija* [12]. Kalbant apie *teismų praktiką* diskrecija joje analizuojama nuo pat įstatymų leidėjo diskrecijos (pvz., žr.: Lietuvos Res-

Taigi pačią teisinę diskreciją teisinio reguliavimo metodų požiūriu galima vadinti arba tiesiog vienu iš didžiausių (didžiųjų) kompromisų teisėje arba tiesiog reiškiniu, nepriskirtinu prie jokio reguliavimo metodo („niekieno žemė“): sisteminiu požiūriu tai tarsi ribinis plotas, kuriame „apsistoja“ tas teisinis reguliavimas (teisės reguliuojami dalykai), kuriam nerandama grynojo metodologinio atitiktens arba jo nepakan-ka, arba ... nereikia.

Išvados

1. Imperatyvusis teisinis reguliavimas viešojoje teisėje pakeičiamas leidimu / galimybe susitarti ir tampa savitu kompromisu, kalbant apie viešosios teisės dalyką bei jai įprastą teisinio reguliavimo būdą tada, kai toks susitarimas yra skatinamas kitų socialinių normų įtakos, ekonominės, kultūrinės situacijos. Kadangi ši įtaka ir situacija nuolat kinta, tad ir kompromisų atsiradimą vienoje ar kitoje viešosios teisės šakoje prognozuoti iš anksto sudėtinga, tačiau Lietuvos nūdienos viešojoje teisėje pastebėtinas jų gausėjimas, kuris nebūtinai turi tolygumo ar pagrįstumo pobūdį, o bendro situacijos stebėjimo šiuo aspektu ir sociologinių-teisinių tyrimų, kurie padėtų nustatyti, sulaikyti ir įvertinti kompromisų ribas ir jų teisinį-sisteminių poreikį (pagrįstumą) bei

publikos Konstitucinio Teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo* (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai), iki teismų bei viešojo administravimo subjektų diskrecijos ir jos ribų (pvz., žr.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-272/2011; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. gegužės 14 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁴⁴⁴-878/2013).

atskirti nuo galbūt subjektyvių įstatymų leidėjo ar teisės taikytojų nuostatų, nėra.

2. Tas pat kaip ir dėl imperatyviojo teisinio reguliavimo viešojoje teisėje, tik kita (atvirkštine) linkme pasakytina apie dispozityvumą privatinėje teisėje, t. y. joje galima pastebėti imperatyvumo gausėjimo tendencijas, kai dalykai, kurie, pvz., turėtų būti sprendžiami baudžiamosios teisės priemonėmis, sprendžiami perkeltant viešosios valdžios nuorodas į privatinę teisę. Lygiai kaip ir viešojoje teisėje, šis gausėjimas nėra kaip nors teisiškai-sociologiškai tiriamas ar stebimas.
3. Iš esmės vieno teisinio reguliavimo metodo (būdų, priemonių) terpimas į kitą viešojoje ar privatinėje teisėje yra paliktas Lietuvos dabartinėje teisėje savieigai ir visiškai laisvam teisės taikytojų ar įstatymo leidėjų pasirinkimui,

kuris gali turėti sėkmingą raidą, o gali ir visiškai išbalansuoti teisės sistemą. Savita tokio „elkis kaip tinkamas“ išraiška yra teisinės diskrecijos, iš esmės reiškiančios tą patį viešojoje ar privatinėje teisėje, „priėmimas“, svarstymus apie ją viešojoje teisėje nukreipiant į jos ribas ir perkeltant iš teisės aktų leidybos erdvės į teisės taikymo (teismų) erdvę, o tai savaime (nes kalbama apie viešąją teisę) reiškia didelį kompromisą visos teisės sistemos darnos požiūriu.

4. Minėta (3) išvadoje teisinio reguliavimo metodų terpimo į kits kito reguliavimo sritį savieiga turėtų būti plataus teisinio mokslinio ir praktinio, sisteminio tyrimo tema, kurios turinys apimtų ne tik fiksavimą (nustatymą) dabartinės padėties, bet ir akylą stebėjimą visos Lietuvos teisės sistemos raidos, nepalikant kelio galimai teisės sistemos disharmonijai.

LITERATŪRA

Specialioji literatūra

1. AŽUBALYTĖ, R. Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje. Daktaro disertacija. Vilnius: LTU, 2002.
2. BAKŠEVIČIENĖ, R. Teisės socialumas. *Socialinių mokslų studijos*, 2011, nr. 3(2), p. 409–422.
3. BAKŠEVIČIENĖ, R. Teisės vertinimo suvokimas Lietuvoje: istorinės prieigos, šiuolaikinė situacija, ateities gairės. *Teisė*, 2004 (50), p. 17–24.
4. BARANSKAITĖ, Agnė. *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
5. COLEMAN, J. S. *Socialinės teorijos pagrindai*. Vilnius: Margi raštai, 2005.
6. GUMBIS, J. Teisinė diskrecija: socialinis požiūris. *Teisė*, 2004, t. 52, p. 52–61.
7. PAUŽAITĖ-KULVINSKIENĖ, J. Kiti ginčo sprendimo būdai administracinių bylų teisenoje ir jų praktinio taikymo problemos. *Teisė*, 2013, t. 86, p. 36–56.
8. ROBBINS, S. *Organizacinės elgsenos pagrindai*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2007.
9. VALANČIUS, V.; NORKUS, R. Nacionalinis teisinis diskursas dėl administracinio proceso. *Jurisprudencija*, 2006 (3(81)), p. 91–98.
10. LASTAUSKIENĖ, G. Teismų interpretacinis žaismas ir jo doktrininės prielaidos. *Jurisprudencija*, 2012, (19(4)), p. 1343–1359.
11. LATVELĖ, R. *Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010.
12. LINKEVIČIŪTĖ, I. Administracinė diskrecija. *Justitia*, 2004, t. 2 (50), p. 65–72.
13. SUSLAVIČIUS, A. *Socialinė psichologija*. Vilnius, 2006.

Norminiai šaltiniai

14. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

15. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, baudžiamojo ir administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Vals-tybės žinios*, 1993, nr. 26-597.
 16. Lietuvos Respublikos administracinių bylų tei-senos įstatymo 37, 42, 44, 46, 50, 53, 68, 80, 82, 97, 101 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir įstatymo papildymo 52¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, nr. 62-3060.
 17. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 63-2243; *Valstybės žinios*, 2012, nr. 122-6110.
 18. Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo fondo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 144-5464.
 19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 23 d. nutarimas „Dėl Lietu-vos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 24 d. nutarimo nr. 1698 „Dėl pritarimo akcinės bendrovės „Alita“ valstybei nuosavybės teise priklausančių akcijų pirkimo–pardavimo sutar-ties projektui“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo 16 straipsnio (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija) 1 daliai (1997 m. lapkričio 4 d. redakcija). *Vals-tybės žinios*, 2013, nr. 36-1748.
 20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) nuostatų atitikties Lie-tuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės ži-nios*, 2011, nr. 160-7591.
 21. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. gegužės 14 d. sprendimas a. b. *UAB „Embalija“ v. Palangos miesto savivaldybės ad-ministracija*, Nr. A⁴⁴⁴-878/2013, kat. 12.3.4.
 22. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. vasario 1 d. sprendimas a. b. *UAB „Kraujo donorystės centras“ v. Lietuvos Respu-blikos sveikatos apsaugos ministerija*, Nr. A756-35/2010, kat. 38.
 23. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis a. b. *Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje v. Vilniaus miesto savivaldybės meras*, Nr. A662-906/2009, kat. 35.2.
 24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 7 d. nutartis c. b. *UAB „ŽVC“ v. MG AB „Precizika“*, Nr. 3K-3-90/2012, kat. 42.2;42.11.1.
 25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 6 d. nutartis b. b. *G. B.*, Nr. 2K-272/2011, kat. 1.2.25.4.5; 2.1.7.4, 2.1.14; 2.1.15.1.2; 2.4.2.1 (S).
 26. Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuo-se santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga II//2010 m. lapkričio 19 d. AC-33-1 LAT Civilinė apžvalga. *Teismų prakti-ka*, 2010, Nr. 33.
- Interneto prieigos**
27. TARPTAUTINĖ TEOLOGIJOS KOMISIJA. *Išganyto viltis be krikšto mirusiems kūdikiams* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/is-ganyto-viltis-be-kriksto-mirusiems-kudikiams.html>.
 28. REUTERS. *Gay marriage a threat to humanity's future: Pope* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.reuters.com/article/2012/01/09/us-pope-gay-idUSTRE8081RM20120109>>.
 29. LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. *Lietu-vos Respublikos administracinių bylų teise-nos įstatymo 37, 42, 44, 50, 53, 68, 80, 82, 97, 101 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir įstaty-mo papildymo 52¹ straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas Pope* [interaktyvus]. Priei-ga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=421632>.
 30. NACIONALINĖ TEISMŲ ADMINISTRA-CIJA. *Nuomonė Nr. 6 (2004) dėl teisingo teis-mo proceso per įmanomai trumpiausią laiką ir teisėjo vaidmens teismo procese atsižvelgiant į alternatyvius ginčų sprendimo būdus* [interakty-vus]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/tarpt-bendr/tarpt-org-dok/ccje-dokumen-tai/>>.
 31. LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. *Nutari-mas Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.105 ir 6.871 straipsnių papildymo įstatymo projekto Nr. XIIP-248, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 44 ir 47 straips-nių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIIP-249 ir Lietuvos Respublikos įsako-mųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 3, 15, 27, 59, 77 ir 80 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIIP-250* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=452870&p_query=&p_tr2=2>.

COMPROMISES AND NONCOMPROMISES IN JUDICIAL REGULATION IN LITHUANIA

Rūta Bakševičienė

S u m m a r y

Norms comprising systems of social norms usually refer to certain behavior standard how to behave so as to retain desirable, regulative matters and the harmony of system. Conflict with the system means the disharmony of it, or the danger of disharmony, which is not beneficial to the survival of the system. Law, as a social phenomenon, as well as the system of social norms, existing essentially according to the same principles as other systems of social norms, is also a compromising and non-compromising system, solving confrontations. Confrontation is law may include: 1) violation of a ban (the ban to behave in a certain way or the demand not to behave in a certain way; 2) surpassing the permission to behave in a certain way (exceeding boundaries established by the contents of a legal social norm). The first part is best represented by public law and the method of judicial regulation, usually called as imperative. The second part is associated with private law and with the method of dispositional judicial regulation. Compromising and non-compromising methods of judicial regulation are analyzed in the article, using samples from the Lithuanian law of the present day.

Taking it in a pure theoretical sense, the imperative method is mostly associated with the public authority and the implementation log it control of forbidden behavior of judicial norms.

Conflict resolution, using this method, is the guidelines of demanded behavior, made by public authority and sanctions for not obliging it. Thus, presumably dispositional method encodes the annihilation of potential confrontations for certain matters by compromising, even envisaging the implementation of that compromise in the future (in case of a treaty), if a compromise could emerge for some reasons regarding certain matters. In this case judicial norm frames the discretion of parties, when they agree and when they are in action, assuming that the frames may be surpassed and never by no means have been negatively evaluated in law enforcement institutions, on condition that parties are satisfied and a certain violation has no consequences in other relations

with third parties or with subjects existing within the boundaries of public law (taxes, social insurance, treaty subject), if it is forbidden by the law, etc.

Thus, the method of dispositional judicial regulation in relation to private law is characterized by the main aspect of imperative (the method if imperative judicial regulation) is inherent only then, when discretion is framed. In other words, the imperative method in private law expresses a certain position of a law maker, concerning the scope of freedom and commitment of agreement seeking partners. However, exceptions are found regarding them, expressing an increased dominance of the imperative judicial regulation method: primarily it includes treaties, in which clearly and unequivocally the principle of freedom in a treaty is restricted in the name of the state, *id est.*, the principle, the contents of which is dispositionality and the basis is a treaty, which as a consequence obtains the form of a command and of an imperative judicial regulation method. Primarily this deals with the public treaty, i. e. the kind of a treaty when the principle of freedom of the treaty is restricted by the law. But in Lithuanian law the imperatives real estate registering and confirmation of treaties in a notary way by means of which even criminal matters are being tried to solve using the norms of a civil code. The transfer of state duty, child care duties established in a civil way by the lawsuit, even the establishment of a special state institution is a unique Lithuanian solution. The tendency to solve problems dispositionally is dear and diminishing, on the contrary gaining strength. It is doubtful if such an increase in “overlapping” at judicial regulatory methods is applicable and not harmful to the whole harmony of the judicial system.

The main conclusion of the article is this: basically the incorporation of one judicial regulatory method into another in public and private law is destined to be uncontrollable and it is up to the free choice of law making and law enforcement persons. It may develop successfully or it could completely destroy the balance of a legal system.

Įteikta 2013 m. rugpjūčio 22 d.

Priimta publikuoti 2013 m. rugsėjo 27 d.